

De verplaatsing van de regeringszetel naar Nederlands-Indië was in juni-juli onder ogen gezien; zeven ministers waren vóór geweest, vier (Albarda, Bolkestein, Gerbrandy, van den Tempel) tegen, maar die verplaatsing was niet doorgegaan doordat koningin Wilhelmina haar medewerking geweigerd had; vervolgens had het kabinet eerst geweigerd, háár denkbeeld te aanvaarden dat een delegatie uit de ministerraad naar Indië zou vertrekken, nadien dat denkbeeld toch in beginsel goedgekeurd, maar ook daar was niets van gekomen doordat gouverneur-generaal van Starckenborgh begin augustus had doen weten dat hij de overkomst van slechts een deel van het kabinet zinloos achtte.

Dat laatste nam niet weg dat van Starckenborgh de overkomst van de *gehele* regering als bij uitstek noodzakelijk bleef beschouwen: de veiligheid van Nederlands-Indië was zijn grootste zorg, hij vreesde (mèt Welter) dat een volledige identificatie van Nederland met Engeland de anti-Nederlandse krachten in Japan in de kaart zou spelen en hij was er dus voorstander van dat de Nederlandse regering haar onafhankelijkheid zou onderstrepen; voorts meende hij dat een vrede door vergelijk moest worden nagestreefd, zij het dat deze voor hem alleen aanvaardbaar was indien Duitsland Nederland zou ontruimen en volledig vrij zou laten; zonder zich af te vragen wat dat voor de Tsjechen en Polen zou betekenen, had hij er geen bezwaar tegen indien Duitsland dan een deel van zijn veroveringen in Centraal- en Oost-Europa behield. Wij nemen aan dat van Starckenborgh wél wilde opkomen voor het herstel van de onafhankelijkheid van Denemarken en Noorwegen, maar hij noemde die twee staten niet toen hij op 30 september een lang telegram tot Welter richtte.¹ Daarin merkte hij op, 'primo', dat hij 'van het uitnemend Rijksbelang der vestiging van koningin en regering in Indië . . . zo mogelijk nog meer overtuigd' was dan begin augustus:

'argumenten voor deze vestiging zijn meer klemmend naarmate de oorlog langer duurt.

Secundo. Een spoedige vrede is uitermate wenselijk zodra volledig herstel der Nederlandse souvereiniteit verkrijgbaar is, doch dit is dan ook een volstreekte eis. Alsdan is een vrede bij vergelijk verkiesbaar boven oorlogsvoortzetting tot de vernietiging van de Duitse macht, zelfs indien bereikbaar, aangezien:

Eerstens. Zodanige vernietiging kwalijk denkbaar is zonder heilloze ontredering van het vasteland van Europa waaraan de Nederlandse stabiliteit en economisch welzijn eng verbonden zijn.

¹ Tekst: *Eng.*, dl. II b, p. 230. Welter zei op 15 november in de ministerraad dat hij van van Starckenborgh een 'brief' ontvangen had; die brief is, naar wij veronderstellen, een uitwerking geweest van het telegram d.d. 30 september.